

SUÇÜSTÜ!

HİLE VE YOLSUZLUK, ŞİRKETLERİ İFLASA KADAR TAŞIYAN BİR KARA DELİK. "HESAP DEDEKTİFİ" FİKRİYE ASLAN, BU SUÇLARIN BOYUTLARINI VE ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLERİ ANLATIYOR. *Şule Laleli*

2000'li yıllarda yaşanan "Enron Skandalı" akıllardadır. ABD'nin en büyük enerji şirketlerinden Enron'un ülkeyi sarsan iflasi, hile ve yolsuzluk konusunu gündemin üst sıralarına taşıdı. Şirketin batışına giden yolda muhasebe hileleri, Enron dışında kurulmuş birçok şirket kanalıyla risklerin ve zararların bilanço dışına çıkarılarak gizlenmesi etkili olmuştu. Bu işlemlerle ve diğer bazı ilişkiler sayesinde kârlı ve parlak bir görüntü yaratılarak, şirketin hisse senedi fiyatları yükseltilmişti. Bu skandal geride kaldı ama benzer uygulamaların sonlandığını söylemek mümkün değil.

Hile ve yolsuzlukları saptamak ve önlemek, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir konu. Bu alanda çalışan nadir kişilerden biri, yaptığı işi "hesap dedektifliği" olarak tanımlayan Pusula Danışmanlık'ın Kurucusu Fikriye Aslan. Şirketlerin korkulu rüyası haline gelen yolsuzlukları çözmek üzere Türkiye'de eğitim almış 52 hesap dedektifinden biri. 22 yıllık iş tecrübesinin 15 yılını tekstil sektöründe kazanan Aslan, özellikle adli muhasebe ve hile denetimi konusunda tecrübeli.

Aslan, Marmara Üniversitesi'nde muhasebe, Anadolu Üniversitesi'nde muhasebe finansman bölümlerini bitirdi.

Marmara Üniversitesi'nde muhasebe denetimi yüksek lisans programını tamamladı. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Akademi'den sertifika aldı. Halen Kadir Has Üniversitesi'nde muhasebe ve finansman üzerine dersler veriyor. Sahtekarlık ve mali suçlarla ilgili kendisine özgü yöntemlerle deyiş yerindeyse suçlarını buluyor. Bazen kimliğini saklıyor. Sekreter olarak işe giriyor. Bazen de mali müşavir kimliğiyle hile olduğu düşünülen hesapları denetliyor. Davaların bilirkişiliğini üstleniyor. Hile şüphesi ya da dolandırıcı-

lık olasılığı olan şirketlere "ihbar hatları" kurulmasını sağlıyor.

Bugüne kadar titizlikle sonuçlandırıldığı 11 vaka var. Aslan kendisine intikal eden vakalarla ilgili olarak şu bilgileri paylaşıyor: "Ele aldığım vakaların birçoğu için hapis cezası verildi. Hileye başvuranlarla çaldıkları paralar ile ilgili uzlaşmaya çalıştık. Fakat uzlaşma olmadı. Dosyalar dava konusu yapıldı ve evrakta sahtecilik, görevi kötüye kullanma, emniyeti suistimal gibi suçlardan yargıldılar. Dört-altı yıl arası ceza aldılar. Bir başka vaka, Türkiye'nin ilk özel hastanelerinden birine aitti. Diğerleri yabancı ortaklı kuruluşlardı. Bir diğeri de teknoloji ürünleri satan, yurtdışı merkezli, çoklu perakende mağazacılığı yapan bir firmaydı" diyor.

Bir hile vakasında yaşananları anlatırken şu detayı veriyor: "Bir şirket denetleme yapmam için yardım talebinde bulundu. Denetlemeler sırasında gördük ki personelden biri, sahte evlilik cüzdanı getirip kıdem tazminatı almış. Bunu nasıl yapmış diye baktım. Evlilik cüzdanı diye sunduğu şey, turuncu renkte tuhaf bir defter. Normalde şarap rengine koyu kırmızı olan evlilik cüzdanının sahte rengi kimseyi şüphelendirmemiş. Bu şirket 4 bin kişi çalıştırıyordu. Bu tarzda evrakta sahteciliğe başvuran çok kişi yakaladık."

Aslan işletmelerde tepe yöneticilerinin yaptıkları mali tablo hilelerini, mali suçları ve beyaz yakalılar tarafından işlenen suçlarla ilgili problemleri de dünyadaki örneklerini aratmayacak şekillerde çözüyor. Mesleğinin bu kadar öne çıkmasını ise, işletme çalışanlarının yaptıkları hile ve yolsuzlukların giderek artması, bunların ortaya çıkarılmasının ve önlenmesinin zorlaşmasına bağlıyor. Özellikle de sanal ortamlarda yapılan hile ve yolsuzlukların arttığına ve bununla ilgili mücadelede konusunda eğitimli uzmanların daha fazla öne çıktığına değiniyor.

Çalışanların ve üst düzey yöneticilerin hile yapma sebeplerini de inceleyen Aslan, özellik-

le adı Joseph T. Wells tarafından konulan "hile üçgeni" yönteminin rehber bilgilerine başvuruyor. Aslan; "Wells, kişilerin hile yapma nedenlerini üç unsura bağlıyor. Bu unsurlar baskı, fırsat ve haklı gösterme. Bu üç unsur bir arada olduğunda her zaman hile olmuyor elbette. Ama çoğu zaman üzerinde durulmayan ancak hilenin meydana gelişine neden olan kişinin doğuştan gelen yetenekleri ve sonradan kazandığı becerileri yani 'yetkinlikleri' de söz konusu" diyor.

Hileye karşı alınması gereken önlemleri anlatırken de şirketlerin DNA'sından hile yapı- lır imajının çıkarılması gerektiğinin altını çiziyor. Hile gerçeğinin kabul

edilmesi, dürüst çalışanların işe alınması ve hile konusunda eğitimlerin verilmesini öneriyor. Özellikle de ihbar hatlarının bu problemin aşılmasında etkili olacağına değiniyor. Yaşadığı bir başka vakayı anlatırken de baştan alınmayan tedbirlerin sonuçlarının hüsrarla bittiğini söylüyor.

"Bir kadın yönetici bize başvurmuştu. Kimya mühendisiydi. Şirketine haciz gelmişti ve ne yapması gerektiğini bilmiyordu. Neyi ne kadar kurtarabilirdi bilmiyordu. Bebek mendilleri, bebek pudrası ürün grubuyla ilgili fabrikası vardı. İş bu noktaya gelmeden birkaç sene önce internetten tanıştığı biriyle evleniyor. Bir kızı oluyor. Çocuk doğduktan sonra işlerin başına eşi geçiyor. İki sene sonra şirketten kötü kokular gelmeye başlıyor. Fabrikada işçilerin maaşları, vergiler ödenmiyor. Eve ve arabasına haciz geliyor. Ciddi borçlanma oluyor. İşin en kötü tarafı da şirketin kimya ile ilgili üretim sırlarının eşi tarafından rakip şirketlere satıldığını öğreniyor. Eşi ortadan kayboluyor. İşte tam bu aşamadayken bize başvurdu. Tespit ettik ki, eşi bu şekilde üç kadını daha dolandırmış. Bu ve bunun gibi vakalar hapis cezasıyla sonuçlandı. Tabii bu vakada olduğu gibi iş uçuruma geldikten sonra değil, öncesinde tedbirler almak gerek" diyor.

Hileler en çok kriz dönemlerinde artıyor. Kriz

Aslan, Türkiye'deki az sayıdaki hesap dedektifinden biri.

ortamında kazanılmayan para hileyle kazanılmaya çalışılıyor. Beyaz yakalılar hile yapma oranının daha yüksek olduğunu vurgulayan Aslan, "Eğitim seviyesi yükseldikçe yapılan hile adedi az olmasına karşın verdiği zarar ve yaptığı vurgun miktarı tek seferde çok fazla" diyor. Hilenin en çok ilk üç yılda yapıldığını dile getiren Aslan, "Genelde ihbarı yapan da o hilenin içindedir fakat bazı anlaşmazlıklar nedeniyle safdışı bırakılmıştır. Bu nedenle hileyi ihbar eder" diyor.

Türkiye'de 2012'de sadece 11 şirketin hile denetimi için başvurduğunu söyleyen Aslan, "Türkiye'de aile şirketi olduğu için hile genelde örtbas ediliyor. Hile ortaya çıksa dahi işveren ikinci adamı işten çıkarmada çekingen davranıyor. Çünkü bu kişi genellikle üst düzey pozisyonda bulunuyor ve tüm şirket sırlarını biliyor. Dolayısıyla hileyle yönetilen şirketin ömrü de kısa oluyor" diyor. ■

HILEYİ EN ÇOK KİMLER YAPIYOR?

Merkezi ABD'de bulunan ve hile konusunda dünyadaki en büyük meslek kuruluşu olarak bilinen, "Diplomalı Hile İncelemecileri Birliği" (The Association of Certified Fraud Examiner, ACFE) 1996'dan beri hile alanında kapsamlı bilgiler içeren beş rapor yayımladı. 2014 yılında, 100 ülkede, bin 483 mesleki hile olayını araştıran şirket, önemli detayları da ortaya çıkardı. İşte bu rapordan bazı satır başları:

- Hilelerin yüzde 67'sini erkekler, yüzde 33'ünü kadınlar yapıyor. Erkeklerin yol açtığı zarar toplamda, yüzde 123 daha yüksek. Hile yapan kişilerin yüzde 52'si 31-45 yaş arasında. Ancak yaş yükseldikçe yol açılan kayıp da artıyor.
- Hile vakalarının yüzde 19'u şirket sahipleri veya üst düzey yöneticiler tarafından yapılıyor. Neden olduğu kayıp ise vaka başına ortalama 500 bin dolar gibi önemli bir rakama işaret ediyor. Personel tarafından yapılan hile vakaları, toplam vakaların yüzde 42'sini oluşturuyor ve bedeli vaka başına ortalama 75 bin dolar.
- Hile yapan çalışanların yüzde 6,8'i işe girdikleri ilk yıl hile yapıyor. Yüzde 40,7'si bir-beş yıl arasında, yüzde 53'ü ise, beş yıldan sonra hileye teşebbüs ediyor.
- Suistimal vakalarının en fazla görüldüğü departman muhasebe (yüzde 17). Bunu yüzde 15,3 ile operasyon, yüzde 12,5 ile satış ve yüzde 11,8 ile üst yönetim izliyor.